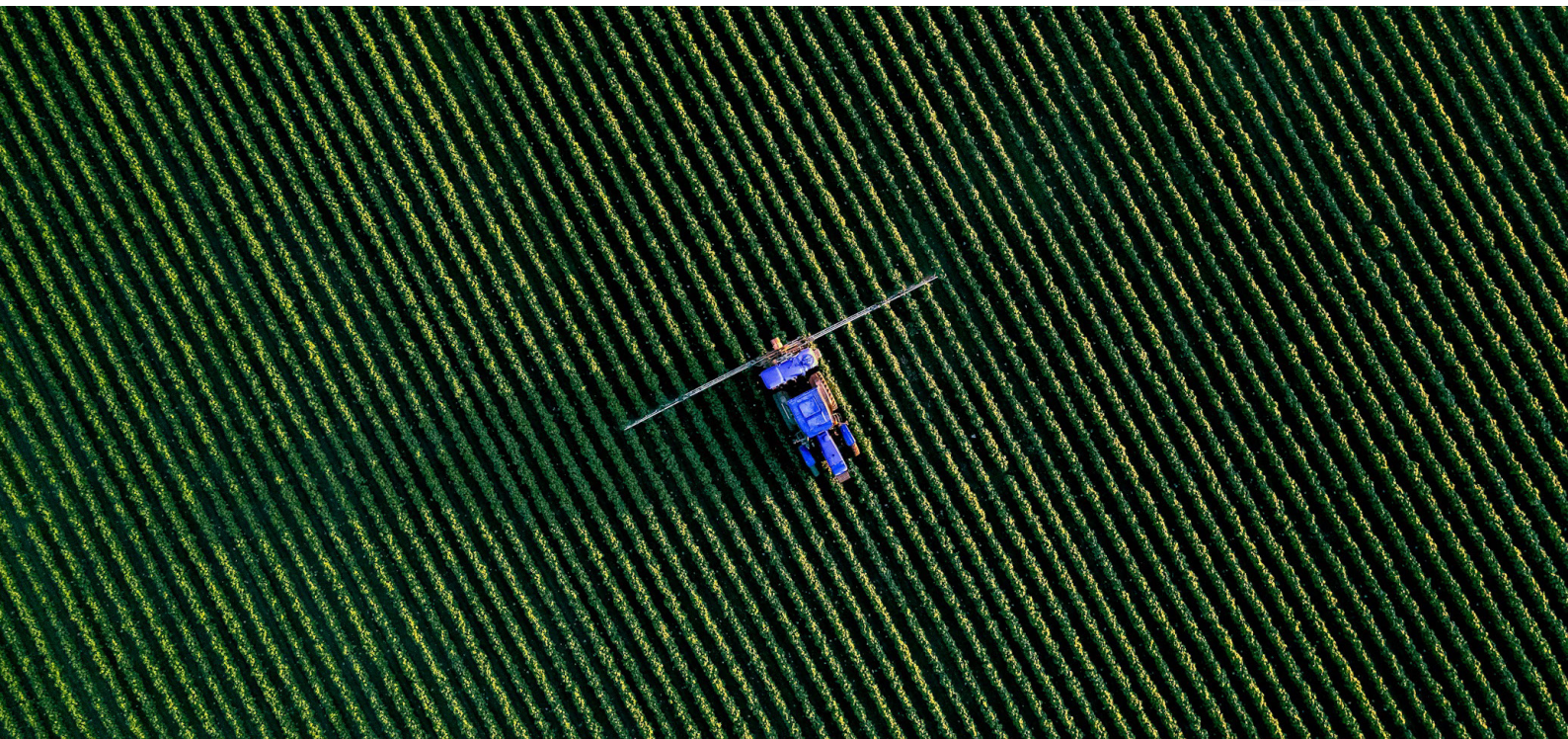

Ольга Трофімцева

Глобальна конкурентоспроможність і стратегічна автономія ЄС та України через спільнодію в сфері АПК: сектори, напрямки та інструменти

У цьому документі представлено короткий аналіз поточних тенденцій в аграрному та продовольчому секторах з акцентом на можливості, які відкриваються завдяки більш тісній економічній співпраці між Європейським Союзом та Україною.

Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року. Проте, як показує досвід інших країн, шлях від кандидатства до повноправної інтеграції є тривалим, бюрократично складним і політично насиченим. Приєднання до ЄС – це не просто виконання формальних вимог. Це глибоке переформатування інституцій, регуляцій та політичних пріоритетів, часто під пильним наглядом як внутрішніх стейкхолдерів, так і інституцій ЄС. Цей процес здатен не лише об'єднувати, а й розділяти, підбиваючи політичний консенсус і випробовуючи терпіння суспільства. Важливо розуміти, що вступ до ЄС – не є кінцевою метою. Для багатьох країн справжні виклики починаються вже після приєднання, коли тиск щодо необхідності проведення реформ змінюється на обов'язок членства та з'являються очікування робити внесок, змагатися та дотримуватися правил на рівних умовах.

Цей документ пропонує сфокусований огляд поточних процесів в аграрному та продовольчому секторах України, досліджуючи, як економічна співпраця з Європейським Союзом уже створює нові можливості та ставить нові питання на шляху євроінтеграції нашої країни.

Ми готові до співпраці!

Якщо ви прагнете стати частиною трансформації – пишіть нам:

info@uafp.eu

Зміст

Executive summary	4
Розділ 1. “Нова нормальність” чи Ера множинних криз у ЄС та за його межами	5
Розділ 2. Стратегічна відповідь для сільського господарства: основні принципи	8
Розділ 3. Україна – стратегічний партнер ЄС у сфері агропродовольства	14
Розділ 4. Прогалини та виклики у двосторонніх економічних і торговельних відносинах в агропродовольчій сфері	21
Розділ 5. Співпраця ЄС–Україна в агропродовольчій сфері та Інструментарій спільних інвестицій (Collaborative Investment Toolkit): основні завдання	24

EXECUTIVE SUMMARY

Розвиток співпраці між ЄС та Україною в агропродовольчому секторі відбувається на тлі глобальних криз, кліматичних потрясінь та геополітичної напруги, які змінили підходи до продовольчої безпеки та аграрної політики в усій Європі.

ЄС запустив масштабні реформи Спільної аграрної політики (CAP) та ширшого порядку денного «Зеленого курсу» (Green Deal), щоб усунути системні вразливості, виявлені пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням Росії в Україну. Ці реформи покликані зміцнити стійкість продовольчих систем, забезпечити стратегічну автономію та підтримати сталий розвиток сільського господарства. Але водночас на шляху реформ ЄС стикається з дилемою вибору між кліматичними амбіціями та економічною конкурентоспроможністю.

Україна – один із ключових постачальників зернових, олійних, білкових культур та органічної продукції до ЄС – стала незамінною для продовольчої безпеки Європи, особливо під час постійних збоїв у ланцюгах постачання, спровокованих війною. Водночас інтеграція до аграрної системи ЄС вимагає глибоких інституційних реформ, гармонізації регуляторних норм, а також розвитку сільської та екологічної інфраструктури в Україні.

Україна може розблокувати унікальні можливості для ЄС у стратегічних сферах: органічні корми, харчування для тварин, бобові та білкові культури, відновлювана енергетика, сталі сировинні матеріали та технології подвійного призначення. Завдяки величезним площам родючих земель, сильній експортній орієнтації та зростаючому інноваційному потенціалу в AgTech, BioTech та FoodTech, Україна може перейти від ролі експортера сировини до співтворця європейської біоекономіки та зеленої трансформації.

Такі ініціативи як вуглецеве фермерство, виробництво біопалива та переробка рослинних білків, поєднують переваги України зі стратегічними пріоритетами ЄС у сферах клімату, енергетики та регіональної

автономії. Розширення експериментів із вирощування бавовнику та промислових культур, у поєднанні з цифровою трансформацією та технологіями точного землеробства, відкриває перспективи для глибших інвестиційних партнерств, зокрема й у ланцюгах постачання, що мають оборонне значення. Регіональні інтеграційні програми, такі як Interreg та «Ініціатива трьох морів» (Three Seas Initiative), також створюють механізми для включення українських сільських економік до європейських меж стійкості.

Попри досягнутий прогрес, низка перешкод і далі ускладнює ефективну інтеграцію агропродовольчих секторів України та ЄС. Серед них прогалини у впровадженні санітарних і фітосанітарних заходів (SPS) та у контролі безпечності харчових продуктів, фрагментарність регуляторного узгодження, пошкодження інфраструктури внаслідок російських атак, слабка інституційна координація, проблеми цифрової та митної сумісності, обмежена R&D інтеграція, а також недостатнє залучення громад та сільських територій, постраждалих від війни. Дефіцит людського капіталу та невідповідність у кваліфікації спеціалістів додатково обмежують впровадження інновацій.

Для подолання цих викликів у звіті пропонується створити спеціальний інструментарій співпраці та спільних інвестицій (Collaborative Investment Toolkit) між ЄС та Україною в агропродовольчому секторі. Він передбачає достроковий доступ до механізмів європейської підтримки, пришвидшення цифрової та кліматично розумної інтеграції, страхування воєнних ризиків, інвестиції у виробництво продукції з доданою вартістю для експорту та гармонізацію системи сертифікації якості. Усунення структурних вузьких місць та масштабування спільних платформ дозволить ЄС та Україні разом створити більш безпечну, сталу та конкурентоспроможну агропродовольчу систему для епохи пост-2025.

РОЗДІЛ 1

“НОВА НОРМАЛЬНІСТЬ” ЧИ ЕРА МНОЖИННИХ КРИЗ У ЄС ТА ЗА ЙОГО МЕЖАМИ

Останній “раунд” розширення Європейського Союзу відбувся понад десять років тому. Після приєднання Хорватії у 2013 році та виходу Великої Британії з ЄС у 2020 році (Brexit) ЄС зосередився на внутрішніх трансформаціях: реформуванні систем і політик, просуванні екологічного порядку денного, прискоренні економічної інтеграції в межах блоку, активізації цифрової трансформації та розширенні впливу через різні економічні партнерства, здебільшого двосторонні торговельні угоди.

Протягом останніх років ЄС здійснює масштабну реформу економічної політики, зокрема Спільної аграрної політики (CAP). Відправною точкою цієї реформи став 2019 рік, коли було оголошено амбітний багатосекторальний «Зелений курс» (Green Deal), а у 2020 році – його ключовий елемент для аграрної сфери: стратегію Farm to Fork (F2F). Основні положення стратегії F2F включають: зменшення негативного впливу виробництва харчових продуктів на довкілля через скорочення використання пестицидів і добрив, підвищення рівня добробуту тварин, стимулювання органічного виробництва, забезпечення справедливих доходів фермерів і прозорості по всьому ланцюгу постачання продуктів харчування, популяризацію здорового харчування та мінімізацію харчових відходів.

Перший удар “нової нормальності” агропродовольчий сектор відчув під час пандемії COVID-19 та пов’язаних із нею урядових обмежень і макроекономічних збоїв у глобальних та європейських агропродовольчих системах та ланцюгах доданої вартості. До загальної атмосфери невизначеності в агропродовольчому секторі ЄС під час і після пандемії додався ще й комплекс різних факторів. Очікується, що в довгостроковій перспективі вони зумовлять складнощі в адаптації до змін ринкових умов і споживчої поведінки. Серед них – збої у ланцюгах постачання, цінова волатильність, торговельні обмеження тощо.

У лютому 2022 року відбувся черговий драматичний віток розвитку ситуації: повномасштабне вторгнення Росії в Україну склало трагічний пазл глобальної «потрійної» кризи. І частинами цього пазлу стали:

- ▶ енергетичні ціни;
- ▶ продовольча безпека;
- ▶ фінансова криза, включно з кризою вартості життя.

Ця масштабна війна також виявила суттєві вразливості продовольчої безпеки та ланцюгів постачання ЄС і вперше чітко продемонструвала глибину інтеграції українського аграрного та продовольчого секторів у ланцюги доданої вартості ЄС у багатьох сегментах. Європейські споживачі відчули як фізичний дефіцит, так і подальший стрибок цін на соняшникову олію більш ніж на 50% у 2022–2023 роках на тлі зростання попиту на альтернативну продукцію. Порушення експорту української пшениці призвело до дефіциту на ринках ЄС, де ціни на пшеницю зросли більш ніж на 30%¹ у 2022 році. Наслідки виходу українських експортерів з ринку ЄС відчувалися значно ширше, ніж дефіцит базових продуктів харчування: нестача кормів для тварин, зокрема високоякісної не-ГМО та органічної продукції, була зафіксована в кількох країнах ЄС не лише у 2022 році, але й пізніше.

Крім того, зміни у геополітичній динаміці та зростання торговельної напруженості з ключовими партнерами, як США та Китай, трансформують глобальні торговельні потоки. Ці зрушення вже впливають на експорт та імпорт сільськогосподарської продукції ЄС, виявляючи вразливості у ланцюгах постачання та стратегічні залежності. У відповідь ЄС має не лише зміцнювати наявні партнерства, але й диверсифікувати торговельні зв'язки та зменшувати залежність від критично важливих ресурсів – особливо у секторах, що є ключовими для продовольчої безпеки та сталого сільського господарства.

Поряд з цими викликами зміна клімату стає дедалі більшою та часто недооціненою загрозою для аграрного сектору ЄС. У багатьох країнах-членах екстремальні погодні явища – посухи, повені, хвилі спеки – стають дедалі частішими та більш інтенсивними, відкриваючи зростаючу вразливість галузі. Якщо у короткостроковій перспективі вже відчуються такі наслідки, як зниження врожайності основних культур – пшениці, кукурудзи, ячменю

¹ https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-04/short-term-outlook-spring-2022_en_0.pdf

– то довгострокові ризики стають ще більш тривожними. Зростаючий дефіцит води та прискорене виснаження ґрунтів становлять серйозну загрозу для сталості європейського сільського господарства.

Ці зміни потребують термінової адаптації, змушуючи фермерів переосмислювати традиційні практики, інвестувати в нові технології та стикатися з екологічною реальністю, яка змінює самі основи виробництва продуктів харчування, економічної стабільності та сільських способів життя.

РОЗДІЛ 2

СТРАТЕГІЧНА ВІДПОВІДЬ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ

У відповідь на зростаючі зовнішні виклики та постійні внутрішні обмеження, зокрема складність регуляторної бази та адміністративний тиск на фермерів, ЄС упродовж останніх років ухвалив низку стратегічних документів. Ці рамкові підходи визначають ключові пріоритети для усунення вразливостей в агропродовольчому секторі та формування його майбутньої стійкості. З цих ініціатив вирізняється кілька базових принципів, що становлять основу довгострокового бачення ЄС щодо сталого розвитку сільського господарства, продовольчих систем та суміжних галузей.

1. Повернення продовольчої безпеки у фокус політики

Пандемія COVID-19 та агресія Росії проти України знову вивели питання продовольчої безпеки на всіх рівнях управління у центр економічної, торговельної та аграрної політики. Згадані раніше збої в ланцюгах постачання, порушення ланцюгів доданої вартості та інші прямі й опосередковані негативні наслідки для європейських аграрних і продовольчих ринків змусили ЄС визнати, що забезпечення стабільного доступу до доступної за ціною, безпечної та поживної їжі має залишатися найвищим пріоритетом у Спільній аграрній політиці (CAP) та за її межами.

Цей зсув чітко простежується у кількох останніх політичних і стратегічних документах ЄС. Один з основних стовпів європейського “Зеленого курсу” – стратегія Farm to Fork – проголошує, що будь-яка стійка трансформація продовольчої системи має “забезпечувати продовольчу безпеку, харчування та охорону здоров’я населення”.

Стратегічний діалог щодо майбутнього сільського господарства ЄС також визначає продовольчу безпеку як фундаментальний елемент агропродовольчої політики ЄС та його бачення майбутнього, закликаючи до узгоджених політичних рамок (CAP, торгівля, клімат, безпечність харчових продуктів), які інтегрують всі міркування щодо продовольчої безпеки².

Європейська комісія у своєму документі **2025 Vision for Agriculture and Food** прямо заявила, що “продовольча безпека та продовольчий суверенітет залишаються пріоритетом у Європі”³.

У підсумку сільське господарство розглядається не лише як основний постачальник їжі, а й як джерело стратегічної автономії у сфері продовольства, кормів та біомаси.

Крім того, **Стратегічні плани Спільної аграрної політики (CAP) на 2023–2027 роки**⁴ були оцінені та скориговані з урахуванням нових реалій геополітичної нестабільності. Європейська комісія наголосила, що Спільна аграрна політика повинна й надалі підтримувати життєздатність фермерства для забезпечення продовольчого постачання Європи, водночас допомагаючи аграріям адаптуватися до криз і ринкової волатильності.

Питання продовольчої безпеки також відображене у дослідницько-інноваційному порядку денному **Food 2030**⁵. Документ було переорієнтовано з акцентом на формуванні стійких і кліматично розумних продовольчих систем. В оновленнях після 2022 року Food 2030 закликає до тіснішої координації між дослідженнями, інноваціями та політикою з метою захисту продовольчих систем від майбутніх потрясінь.

У контексті **Пакету розширення ЄС за червень 2025 року (2025 Enlargement Package)** та зміненої геополітичної ситуації Європейський Союз переосмислює стратегічну автономію, виходячи за межі традиційного розуміння безпеки постачання. Тепер наголос робиться на територіальній стійкості, регіональній інтеграції та децентралізації, особливо у сферах продовольства та енергетики.

ЄС запускає пілотні **програми «регіональної автономії»** у прикордонних країнах-членах, зокрема в Румунії, Польщі та країнах Балтії, а також і в країнах-кандидатах. Ці пілоти зосереджені на:

- розвитку транскордонних агропродовольчих логістичних

² https://commission.europa.eu/topics/agriculture-and-rural-development/strategic-dialogue-future-eu-agriculture_en

³ https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/vision-agriculture-and-food_en

⁴ <https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2023-06/approved-28-cap-strategic-plans-2023-27.pdf>

⁵ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/research-area/environment/bioeconomy/food-systems/food-2030_en

коридорів;

- ▶ створенні та координації резервів продовольства та ресурсів для виробництва (насамперед продовольчих запасів та сировини);
- ▶ розгортанні стійкої інфраструктури зберігання зернових, добрив і насіння;
- ▶ інтеграції цифрових систем простежуваності та моніторингу ризиків;
- ▶ зміцненні громадських продовольчих резервів та сільських логістичних хабів.

Ці ініціативи координуються у межах макрорегіональних платформ (наприклад: Стратегія ЄС для Балтійського регіону, "Ініціатива трьох морів", Interreg Central Europe) та фінансуються за рахунок поєднання структурних фондів, пілотних програм Horizon Europe і національного співфінансування.

2. Сталий розвиток і «Зелений курс» vs. Конкурентоспроможність і Стійкість

Пошук балансу між амбітними цілями у сфері "Зеленого курсу" та сталого розвитку з одного боку і необхідністю підтримки конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників (як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках) з іншого, – є одним із ключових завдань аграрної політики ЄС у середньостроковій перспективі.

Очевидно, що зміна клімату залишатиметься значущим чинником трансформацій у сільськогосподарському секторі ЄС. І, якщо не буде вжито додаткових заходів для скорочення викидів парникових газів або пом'якшення наслідків зміни клімату, сільськогосподарські втрати можуть істотно зростати, ставлячи під загрозу продовольчу безпеку всього регіону.

Для політиків ЄС буде критично важливим ухвалювати комплексні плани кліматичних дій, які інтегрують зусилля з пом'якшення наслідків і адаптації

у всіх сегментах агропродовольчої системи та, водночас, не шкодять конкурентоспроможності виробників.

Згадана вище Візія – **2025 Vision for Agriculture and Food** – пропонує збалансовану, орієнтовану на фермерів трансформацію, що базується на системі стимулів, цифровізації та міжнародній узгодженості. **Європейська Комісія пропонує перехід від моделі, побудованої на жорстких вимогах до дотримання процедур, до більш гнучкого, стимулюючого підходу, який винагороджує за результат, а не за процес.** Це є помітним відходом від попередніх циклів аграрного регулювання, які часто критикували за надмірну бюрократичність і відрив від реалій фермерського господарювання.

Водночас звіт **Strategic Dialog on the future of EU Agriculture**⁶ наголошує: "Продовження реалізації "зелених" цілей, які визначали попередній мандат, у наступний період залишається необхідним для досягнення цілей ЄС щодо посилення стратегічної автономії в агропродовольчому секторі, одночасно вирішуючи кліматичні та екологічні виклики".

3. Стратегічна автономія

Продовольча безпека прямо пов'язана з європейською стратегічною автономією, що означає: ЄС не повинен надмірно покладатися на зовнішні ресурси чи імпорт. Більше того, у низці нещодавніх політичних документів ЄС та інституційних заяв, згаданих вище, сільське господарство розглядається не лише як економічний сектор, а як стратегічний актив. І саме цей актив критично важливий для стійкості, безпеки та суверенітету ЄС. Для підвищення стійкості продовольчої системи акцент робиться на диверсифікації ланцюгів постачання, підтримці регіональних і локальних продовольчих систем, а також на принципах циркулярної економіки.

Переважно зосереджена на розвитку сільських територій, Візія **2025 Vision**

6 https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/171329ff-0f50-4fa5-946f-aea11032172e_en?filename=strategic-dialogue-report-2024_en.pdf

for Agriculture and Food пов'язує аграрну стійкість і стратегічну автономію, закликаючи до посилення підтримки місцевих виробничих систем, продовольчого суверенітету та автономії у забезпеченні аграрними ресурсами⁷.

Варто підкреслити, що, хоча стратегічна автономія в агропродовольчому секторі набула вагомого риторичного значення, її практична реалізація все ще залишається нерівномірною. Реформи, передбачені Спільною аграрною політикою ЄС, відображають елементи цієї мети, просуваючи стійкість, сталість і місцеве виробництво. Проте залежність від імпорту білкових культур, кормів, енергоємних ресурсів та ключових добрив зберігається.

Стратегічна автономія розглядається не як відхід від міжнародної торгівлі, а як здатність Європи витримувати глобальні потрясіння, не жертвуючи доступністю продовольства чи стандартами сталості.

4. Новий підхід до економічних і торговельних партнерств

В контексті згаданих вище змін у стратегічних підходах до розвитку агропродовольчого сектору ЄС його торгова політика також змінюється: від переважно лібералізуючого порядку денного до більш геополітично вмотивованого та орієнтованого на стійкість підходу. Двосторонні та регіональні торговельні угоди (наприклад, з Mercosur, Австралією, країнами регіону ASEAN (Асоціація держав Південно-Східної Азії)) дедалі активніше використовуються для забезпечення доступу до надійних і сталих постачань продовольства та різних ресурсів, водночас інтегруючи високі екологічні стандарти та стандарти безпечності харчових продуктів.

На тлі зростання торговельної напруженості з Китаєм та Сполученими Штатами ЄС прагне зменшити ризики, збалансувати та диверсифікувати торгівлю в агропродовольчому та інших критично важливих секторах не лише шляхом розширення мережі Угод про вільну торгівлю (FTA), а й через активізацію

економічних відносин з Африкою, надаючи пріоритет стійкості ланцюгів постачання та сталості продовольчих систем над простою лібералізацією.

Геополітичне значення сільського господарства знову вийшло на передній план торговельної політики ЄС – із помітним зростанням підтримки партнерів-однорумців, таких як Україна, Молдова чи країни Балканського регіону, через надання преференційного доступу та інвестицій.

Загалом варто підкреслити, що нещодавня комунікація Єврокомісії щодо відкритої стратегічної автономії в агропродовольчому секторі наголошує на необхідності балансу: зміцнення внутрішнього виробництва в ЄС, інвестування в інновації та кліматичну стійкість, а також збереження глобального співробітництва зі стратегічними партнерами.

Переосмислення агропродовольчої торговельної політики в межах ЄС відображає глибшу трансформацію його зовнішніх відносин. Її більше не розглядається лише як товар – це стратегічний актив. Це означає важливу зміну: від простої відкритої торгівлі – до стратегічного партнерства, від низької ціни – до цінностей, від залежності – до автономії зі співпрацею.

5. Структурні трансформації, що формують майбутнє сільського господарства ЄС

Майбутнє сільськогосподарського сектору ЄС визначається не лише зовнішніми потрясіннями чи геополітичними чинниками, а й більш повільними, але фундаментальними структурними трансформаціями. Такі трансформації докорінно змінюють способи виробництва, споживання та оцінки продуктів харчування. Ці внутрішні зрушення часто менш помітні, ніж кризи, проте не менш нагальні, і їхні політичні наслідки стають дедалі очевиднішими.

Одним із найбільш стійких викликів є старіння демографії сільських територій. Значна частина фермерів у Європі має вік понад 55 років, а приток

⁷ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=comnat:COM_2024_0450_FIN

молодих кадрів залишається обмеженням, що ставить під загрозу довгострокову життєздатність аграрного виробництва та сільських економік. Попри цільові заходи підтримки в межах Спільної аграрної політики, бар'єри – зокрема доступ до землі, фінансування та адміністративний тиск – і надалі стримують **зміну поколінь**.

Забезпечення майбутнього європейського фермерства потребуватиме більш амбітного поєднання земельної реформи, інвестицій у сільські регіони та підтримки молодих підприємців, які приходять в агросектор із новими підходами до інновацій і сталого розвитку.

Паралельно роль споживачів у формуванні продовольчої системи стає дедалі відчутною. По всьому ЄС зростає популярність харчування на основі рослинних білків, продуктів місцевого виробництва та більш сталих моделей споживання. І це вже починає впливати на структуру агровиробництва. Стратегія Farm to Fork відображає цю тенденцію, підкреслюючи необхідність пов'язати продовольчу політику з питаннями харчування, здоров'я та екологічної сталості. Водночас така трансформація ставить нові питання щодо адаптації ланцюгів доданої вартості, політики маркування та розподілу стимулів між виробниками, переробниками та роздрібною торгівлею.

Ринкова структура ще більше ускладнює цю картину. Багато малих і середніх фермерських господарств працюють у межах високо концентрованих ланцюгів постачання, де домінують великі переробники та роздрібні мережі. Така нерівновага часто призводить до економічної нестабільності, особливо для виробників із обмеженою переговорною силою. ЄС уже зробив кроки для виправлення цих дисбалансів через правила щодо недобросовісних торговельних практик та підтримку організацій виробників. Проте застосування правил і структурне вирівнювання залишаються нерівномірними.

Забезпечення більш справедливої продовольчої системи є ключовим для збереження соціальної згуртованості, економічної життєздатності сільських регіонів і

довгострокової довіри до аграрних ринків.

Прискорена роль технологій лежить в основі всіх цих трансформацій. Цифровізація, точне землеробство, штучний інтелект та агробіотехнології дедалі більше розглядаються як інструменти для створення більш стійких продовольчих систем, однак рівень їхнього впровадження суттєво різниться між регіонами та за масштабом господарств.

Політика має гарантувати, щоб ці інновації були доступними насамперед для дрібних фермерів і нових учасників ринку, а також щоб вони підтримували, а не витісняли, робочі місця в аграрних громадах. Якщо технологічні зміни впроваджувати інклюзивно, вони можуть поєднати екологічні цілі з економічною конкурентоспроможністю.

У сукупності ці структурні зрушення є тихою, але потужною трансформацією європейського аграрного ландшафту. Їх вирішення вимагатиме не лише точкових рішень, а й комплексної, узгодженої стратегії, яка ставить у центр справедливість, адаптивність та інновації. Лише завдяки такому підходу ЄС зможе забезпечити, щоб його продовольчі системи були не лише продуктивними, а й готовими до майбутніх викликів.

Відповідь Єврокомісії на ці виклики відображена в її пропозиції щодо пост-2027 Спільної аграрної політики (CAP), яка передбачає сміливу структурну перебудову та змінює підходи до фінансування й управління аграрною політикою ЄС. **У центрі цієї реформи інтеграція CAP у ширший Національний і Регіональний Партнерський Фонд (NRPF) обсягом €865 млрд. Підтримка сільського господарства більше не є окремою бюджетною статтею, а вбудовується у більш гнучку та територіально орієнтовану інвестиційну рамку.**

У межах цієї рамки Єврокомісія передбачає приблизно **€300 млрд** виключно для підтримки доходів, кризових резервів та цільових заходів розвитку сільських територій. Однак цільовий характер фінансування CAP розмивається, особливо щодо екологічних завдань, які тепер мають

виконуватися в рамках ширших національних планів, а не через пряме виділення коштів ЄС. Поріг «зеленої умовності» знижено з 40% у поточному періоді до 35%, і ця вимога тепер застосовується до бюджету NRPF у цілому, а не лише до бюджету CAP.

Паралельно реформа вводить обов'язкові обмеження на прямі виплати, встановлюючи верхню межу в **€100 000** на господарство та поступові зменшення для сум **понад €20 000**. Очікується, що це дозволить протягом семирічного періоду перерозподілити щонайменше **€2,8 млрд** від великих бенефіціарів на користь малих і середніх господарств, молодих фермерів та агроекологічних програм.

Водночас так званий “пакет зі спрощення” обіцяє скоротити бюрократію та зменшити інспекційний тиск, особливо для господарств площею менше 10 га. Цей крок вітають фермерські асоціації, але критикують екологічні організації. За оцінками, він може зекономити **до €1,5 млрд на рік** адміністративних витрат у державах-членах.

Проте такий підхід несе і ризики: децентралізація виконання, поєднана зі слабшими екологічними гарантіями та підвищеними зобов'язаннями національного співфінансування (15–40%), може призвести до фрагментації, нерівномірного впровадження та поглиблення розриву між сільськогосподарськими регіонами Східної та Західної Європи.

Чи вдасться за допомогою цих ініціатив модернізувати аграрну політику ЄС, зберігши при цьому довгострокову сталість, кліматичні амбіції та сільську згуртованість, значною мірою залежатиме від результатів майбутніх переговорів між Єврокомісією, Європейською Радою та Європейським парламентом. Наступні 18–24 місяці стануть вирішальними, щоб зрозуміти, чи ця реформа зміцнить стратегію CAP, чи ж сприятиме подальшому поділу всередині сільських громад Євросоюзу.

РОЗДІЛ 3

УКРАЇНА – СТРАТЕГІЧНИЙ ПАРТНЕР ЄС У СФЕРІ АГРОПРОДОВОЛЬСТВА

Сьогодні, коли ЄС прагне зміцнити власну продовольчу безпеку, зменшити зовнішні залежності та посилити стратегічну автономію, інтеграція аграрного потенціалу України одночасно і можливість, і складний політичний виклик.

Україна вже є ключовим виробником сільськогосподарської продукції, постачаючи до ЄС зернові, соняшникову олію, мед, білкові культури, м'ясо птиці, органічні корми та інші аграрні товари та продукти. Її географічна близькість, масштаби виробництва та орієнтація на реформи роблять Україну унікальною країною для доповнення агропродовольчих цілей ЄС.

Деякі напрями є особливо перспективними для поглибленої інтеграції та стратегічної співпраці:

1. Органічні продукти харчування та корми

Оскільки ЄС поставив за мету довести частку сільськогосподарських земель під органічним виробництвом **до 25% до 2030 року** (хоча останні звіти свідчать, що за поточних політик цього показника навряд чи буде досягнуто), органічні корми – одне із ключових “вузьких місць”. Багато європейських виробників органічної тваринницької продукції наразі залежать від імпорту органічного соєвого шроту та зернових, часто віддалених постачальників, таких як Індія чи Китай.

Україна, маючи швидко зростаючий сектор органічного виробництва (станом на 2023 рік сертифіковано трохи менше ніж 400 000 га) та близькість до ринку ЄС, добре позиціонується для постачання органічних зернових, кукурудзи, соняшnikового шроту та сої для кормів.

Зараз більшість органічного експорту з України до ЄС становлять зернові, олійні, соєві боби, білкові продукти, горіхи, фрукти та заморожені ягоди. Однак серед українських експортних пропозицій зростає частка переробленої органічної продукції, готової до роздрібної торгівлі. До такої готової до полиць супермаркетів продукції з України входять: фруктові соки

та напої; консервовані або заморожені овочі; органічні снеки та сухі сніданки; органічні інгредієнти; мед та натуральні підсолоджувачі.

2. Кормові ресурси

Україна відіграє ключову роль у європейському ланцюгу постачання кормів для тварин. Ще до початку війни наша країна була №1 серед зовнішніх постачальників кормового зерна до ЄС: упродовж останніх років понад 50% імпорту кукурудзи в ЄС надходило саме з України.

Україна також постачає високобілкові кормові інгредієнти: соняшниковий шрот (побічний продукт переробки олії) та соєвий шрот, які забезпечують європейське тваринництво не-ГМО білком. **Завдяки цим поставкам ЄС вдалося стабілізувати забезпечення кормами у період високої ринкової волатильності, що є прямим внеском у продовольчу безпеку Союзу.**

Розвиток цього ланцюга доданої вартості спільно з європейськими переробниками або виробниками тваринницької продукції відкриває додаткові можливості для обох сторін у агропродовольчій сфері.

3. Білкові культури, бобові та продукти їх переробки

Виробництво соєвого ізоляту білка, концентратів та інших високотехнологічних інгредієнтів рослинного білка – саме той вид діяльності з доданою вартістю, який відповідає як цілям стратегічної автономії ЄС, так і прагненню України піднятися вище у агропродовольчому ланцюгу доданої вартості.

Ринок альтернативних білків ЄС зростає швидкими темпами й, за прогнозами, досягне **€15–20 млрд до 2030 року**. При цьому значна частка соєвого ізоляту та текстурованих рослинних білків імпортується з США, Бразилії та Китаю. Традиційно українська переробка сої була орієнтована на виробництво соєвої олії та соєвого шроту, однак останніми роками кілька компаній інвестували у модернізацію

потужностей для випуску високобілкових кормових концентратів. У 2022-2024 роках зроблено перші кроки до виробництва харчових соєвих білкових продуктів, зокрема соєвого білкового концентрату та ізоляту.

Соєвий ізолят білка є ключовим інгредієнтом у виробництві: рослинних м'ясних аналогів; спортивного та клінічного харчування; хлібобулочних виробів; молочних замінників; дитячого харчування тощо.

Щоб вивести українське виробництво соєвого білкового концентрату та ізоляту на промисловий рівень, потрібні інвестиції ЄС у технології мокрої фракційної переробки, ультрафільтрації та розпилювального сушіння, а також у R&D у цій сфері.

Крім того, українські бобові, основним ринком збуту яких нині є Азія (включно з великими імпортерами Китаєм та Індією), мають потенціал виходу на ринок ЄС у вигляді продукції їх глибокої переробки. Білкова стратегія ЄС (посилена Стратегією Farm to Fork, "Зеленим курсом" і порядком денним стратегічної автономії) орієнтована на локальні джерела білка, особливо не-ГМО альтернативи з низьким вуглецевим слідом. **Україна може стати важливим джерелом таких культур, як горох, боби фаба, сочевиця, нут, люпин, а також продуктів їх переробки.**

Постачання цієї продукції може вписатися у пріоритети ЄС щодо місцевих джерел білка, рослинних дієт, використання побічних продуктів переробки, крохмалів із бобових, біоупаковки, безглютенових та безсоєвих продуктів, а також харчування з високим вмістом рослинних інгредієнтів.

Для масштабування переробки бобових спільно з європейськими партнерами перспективним виглядає розвиток кластерів поблизу залізничних або портових вузлів (наприклад, Одеса, Вінниця, Полтава).

4. Бавовна

Подвійне призначення (dual use) бавовни надає цій культурі стратегічного значення,

яке виходить далеко за межі моди чи гігієни. Бавовна є частиною біоекономіки, важливої для оборонного сектору, особливо для виробів, що потребують надійних ланцюгів постачання та повної простежуваності.

Залежність ЄС від постачання бавовни з політично нестабільних або віддалених регіонів створює ризики для стабільності ланцюгів постачання, цінової стабільності та створення стратегічних запасів у кризових умовах. У цьому контексті перенесення або наближення частини бавовняного ланцюга доданої вартості – навіть якщо лише для оборонного, медичного та сталого текстильного використання – є важливою метою стратегічної автономії.

Україна традиційно не вирощувала бавовну у великих обсягах, але південні регіони країни – Одеська, Херсонська, Запорізька, Миколаївська області – мають агрокліматичний потенціал для її культивування, особливо з огляду на зміну клімату та потребу в диверсифікації культур.

До 2022 року у Херсонській області успішно проводилися випробування з вирощування бавовни, і врожайність досягала конкурентних показників за умов крапельного зрошення. Останні випробування в Одеському регіоні також показують обнадійливі результати щодо продуктивності та перспектив розвитку. Перші результати були настільки позитивними, що Міністерство аграрної політики планує розширити посіви бавовни до 30000 гектарів, підтримавши це новим законодавством для спрощення процедури реєстрації сортів бавовни.

Якщо ці плани реалізуються, Україна зможе стати регіональним джерелом бавовняного волокна, зменшуючи залежність ЄС від віддалених постачальників текстильної та промислової бавовни (наразі в ЄС бавовну вирощують лише Греція та Іспанія).

5. Відновлювані джерела енергії

Маючи мільйони гектарів сільськогосподарських угідь і розвинену

газотранспортну мережу, Україна може стати одним із ключових виробників біоенергії та біопалива для ЄС. Інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС стосується не лише продовольства – це також можливість використання екологічної ресурсної бази.

Наприклад, Україна вже експортує ріпак (та ріпакову олію), який ЄС використовує для виробництва біодизеля. Це сприяє досягненню цілей ЄС у сфері відновлюваної енергетики та підвищує енергетичну безпеку. Крім того, аграрні відходи та енергетичні культури в Україні можуть бути використані для виробництва біометану у промислових масштабах – відновлювального природного газу, який можна подавати у магістральні газопроводи.

Аналітики відзначають, що поєднання аграрного потенціалу України та її газової інфраструктури може зробити країну провідним експортером біометану до ЄС, зміцнюючи енергетичну автономію Європи. Вже існують приклади, коли українські агрохолдинги інвестують у біогазові установки та сонячні електростанції на базі ферм.

Внесок України у сферу відновлюваних агресурсів – біодизель, біометан чи промислові культури – здатен зміцнити стратегічну автономію ЄС у сфері енергетики та сировини, доповнюючи кліматичні цілі ЄС. Запровадження політик, що підтримуватимуть спільні проекти ЄС-Україна у цих сферах (наприклад, інвестиції у “зелену” енергетику в сільських регіонах України, трансфер технологій для виробництва біопалива), пришвидшить прогрес для обох сторін.

6. Сталі сировинні матеріали для біоекономіки: коноплі, льон, кукурудза тощо

Концепція «сільського господарства поза межами сільського господарства» відкриває для українського аграрного сектору чимало додаткових можливостей у процесі вступу до ЄС. Вирощування таких культур, як коноплі та льон, пропонує біоорієнтовані альтернативи, що відповідають

європейському “Зеленому курсу” та Плану дій щодо розвитку циркулярної економіки. Такі культури застосовуються у виробництві: будівельних матеріалів (ізоляційні матеріали), біопластику та текстильних композитів, автомобільних панелей та інтер'єрних деталей (зокрема використовуються BMW та Mercedes), вуглецево-нейтральних біоматеріалів та інноваційних утеплювачів.

Ці напрями поєднують економічну вигоду, екологічну стійкість та технологічну інноваційність, а також створюють основу для розвитку біоекономіки, яка одночасно підтримує кліматичні цілі ЄС та підвищує конкурентоспроможність українського агросектору.

7. AgTech та FoodTech

Партнерство ЄС-Україна в сфері AgTech відкриває широкий спектр можливостей для співпраці, інновацій та інвестицій. Зосереджуючись на цифрових рішеннях у базових секторах, сталих практиках, кліматично розумному землеробстві та системах простежуваності, обидві сторони можуть зробити внесок у відновлення та модернізацію аграрного сектору України, водночас просуваючи цілі ЄС у сфері продовольчої безпеки, сталого розвитку та стійкості.

Україна також дедалі більше стає значущим партнером для ЄС не лише у ролі постачальника сировини, але й як країна, яка може стати інноваційним хабом у FoodTech. Перспективними секторами для співпраці є: інновації у сфері харчових інгредієнтів, циркулярні продовольчі системи, зменшення харчових відходів та їхня переробка з доданою вартістю (food waste reduction & valorisation).

Таке партнерство може поєднати технологічний розвиток, екологічну стійкість і конкурентоспроможність, створюючи нову якість інтеграції України до агропродовольчих ланцюгів ЄС.

8. BioTech та PharmaTech

В Україні зростає інтерес до біологічних або біо-орієнтованих добрив, які вважаються більш ефективною альтернативою традиційним хімічним добривам. До них належать продукти на основі мікробних інокулянтів, грибів, бактерій та водоростей, які покращують родючість ґрунту, стимулюють ріст рослин і зменшують негативний вплив сільського господарства на довкілля.

Українські науково-дослідні інститути та приватні компанії активно розробляють і тестують біологічні агенти для покращення здоров'я ґрунтів, інтегруючи їх у агропостачальні ланцюги задля підвищення вмісту органічної речовини у ґрунті, збільшенні врожайності та зниженні залежності від синтетичних добрив. Українські біотехнологічні компанії також виробляють біологічні пестициди, поліпшувачі ґрунтів та біодобрива, які узгоджуються з європейським "Зеленим курсом" та цілями сталого розвитку.

Серед біотехнологічних рішень для підтримки здоров'я ґрунту, що розробляються в Україні, — компостні чаї, гумати та мікоризні гриби, які відновлюють ґрунтові мікробіоти та покращують структуру ґрунту. Особливо зростає попит на мікробні інокулянти, що покращують засвоєння поживних речовин, фіксацію азоту та природну стійкість до шкідників. Такі продукти набувають популярності не лише в Україні, а й на ринках ЄС, де фермери шукають альтернативи синтетичним речовинам.

Крім того, Україна є одним із найбільших виробників лікарських рослин та рослинних екстрактів у Європі. Ці рослинні інгредієнти користуються глобальним попитом для виробництва фармацевтичної, нутрицевтичної та натуральної оздоровчої продукції. Серед ключових інгредієнтів: ромашка, ехінацея, звіробій, лаванда, м'ята, хміль. Українські компанії вже постачають низку сільськогосподарських культур (мак, коноплі, коріандр), які використовуються у фармацевтичному виробництві, включно з біоактивними сполуками, що є прекурсорами для синтетичних лікарських препаратів.

Уся ця сировина може бути використана для створення натуральної та органічної

фармацевтичної продукції, яка стрімко набирає популярності на ринку ЄС.

9. Технології та сировина подвійного призначення (dual use)

"Нова нормальність" 2025 року, яка характеризується кліматичними шоками, фрагментацією торгівлі та стиранням меж між продовольчою та національною безпекою, потребує інтегрованих, міжсекторальних рішень. Потенціал України у сфері технологій і ресурсів подвійного призначення, особливо на перетині сільського господарства та оборони, відкриває унікальні можливості для такого узгодження.

Для України та ЄС цей перетин є не лише викликом, а й новим рубежем можливостей. Відновлення України, засноване на інноваціях та активній участі приватного сектору, може відіграти ключову роль у зміцненні стратегічної автономії Європи, якщо технології та ланцюги доданої вартості подвійного призначення будуть належним чином інтегровані та підтримані.

Аграрний сектор України має унікальну можливість стати каталізатором розвитку технологій подвійного призначення. Господарства по всій країні вже використовують технології точного землеробства — дрони (БПЛА), супутникові системи моніторингу, платформи на базі ШІ для контролю посівів та мережі IoT-сенсорів, які можуть бути перепрофільовані або адаптовані для оборонних завдань. Йдеться про: розвідувальні дрони; програмне забезпечення для обробки даних у реальному часі; тепловізійні системи для спостереження; засоби віддаленого зв'язку; інструменти навігації GPS.

Українські компанії, такі як Aerodrone та інші стартапи у сфері БПЛА, вже продемонстрували здатність до швидких інноваційних циклів: розробки як аграрних, так і військових дронів у терміни від кількох тижнів, отримуючи негайний зворотний зв'язок від користувачів — як у полі, так і на фронті.

Ще один важливий вимір — поєднання сировинних ресурсів і виробництва

культур із потребами оборони. Україна вирощує низку культур із потенційним подвійним призначенням, зокрема: бавовну (для целюлозного порошку та військових текстилів), льон (для технічних тканин і композитних матеріалів), кукурудзу та цукровий буряк (як джерела біоетанолу для пального військового призначення).

10. Регіональна та локальна продовольча безпека й економічна стійкість

Важливо розглядати Україну не лише як ключового постачальника сільськогосподарської продукції, а й як майбутню біо-орієнтовану «буферну країну» ЄС – стабілізуючого партнера, здатного поглинати та пом'якшувати регіональні збої в продовольчих та енергетичних системах.

Інтегрувавши своїх місцевих агропродовольчих виробників, сільські громади та логістичні хаби в регіональні програми, що фінансуються ЄС, Україна може стати не просто постачальником аграрних товарів, а співархітектором європейської продовольчої стійкості.

Наприклад, хоча Україна не входить до басейну Балтійського моря, вона може брати участь у проєктах асоційованої участі або тристоронніх регіональних ініціативах разом з Польщею, Литвою та Румунією. У чинному Плані дій пріоритетами визначені саме продовольча стійкість та сільські інновації⁹. Україна вже бере участь у низці програм Interreg (зокрема Interreg NEXT Польща–Україна, Румунія–Україна), і цю участь можна розширити за рахунок малих проєктів, спрямованих на розвиток сільських територій, агропродовольчу логістику та циркулярну біоекономіку.

Така децентралізована співпраця зміцнює відкриту стратегічну автономію ЄС, підтримує територіальний розвиток України та посилює готовність і адаптивність громад на місцевому рівні, створюючи взаємовигідну модель для обох сторін у пост-2025 європейському агропродовольчому

просторі.

11. Вуглецеве фермерство: природний альянс

У міру того, як ЄС підвищує свої кліматичні амбіції через “Зелений курс”, Стратегію здоров'я ґрунтів та Рамкову програму сертифікації видалення вуглецю, вуглецеве фермерство стає ключовим напрямом для досягнення екологічних цілей і, водночас, створення нових джерел доходу для фермерів.

Україна, яка має одні з найбагатших на вуглець ґрунтів у Європі, володіє величезним потенціалом, щоб стати лідером у цій сфері. Чорноземи України можуть поглинати **1,5–2,5 тонни CO₂** з гектара щорічно за умови застосування відновлювальних практик, таких як нульовий або мінімальний обробіток ґрунту (no-till), покривні культури, диверсифіковані сівозміни та зменшене використання добрив.

Маючи понад 20 млн гектарів ріллі, значна частина якої вже обробляється за природоошадними методами через воєнні обмеження, Україна є стратегічним партнером для розвитку вуглецевого фермерства в ЄС.

Вже діють кілька пілотних проєктів, зокрема у Харківській та Вінницькій областях, де спільно з партнерами з ЄС тестуються системи моніторингу, звітності та верифікації (MRV) на основі дистанційного зондування, супутникових даних та відбору проб ґрунту. Проєкт Carbon+ Ukraine (2024–2025) є цінною моделлю для масштабування цих ініціатив.

Доступ до добровільного вуглецевого ринку ЄС може дозволити українським фермерам заробляти €25–€45 за тону CO₂, що еквівалентно €30–€80 з гектара на рік. Такий потенціал доходу створює сильні стимули для впровадження кліматично розумного землеробства та одночасно сприяє досягненню цілей кліматичної нейтральності ЄС.

Вуглецеве фермерство також підтримує ширші цілі співпраці ЄС–Україна:

► Підсилює вимоги Закону ЄС про

здоров'я ґрунтів, який передбачає сталий менеджмент ґрунтів у країнах-членах і майбутніх членах;

- ▶ Відповідає Керівним принципам інвестицій ЄІБ у “зелене” сільське господарство, де поглинання вуглецю є ключовим показником ефективності;
- ▶ Сприяє розвитку стійкої сільської економіки, оскільки вуглецеве фермерство не потребує значного людського капіталу та підходить для малих фермерських господарств, кооперативів і локальних ініціатив.

РОЗДІЛ 4

ПРОГАЛИНИ ТА ВИКЛИКИ У ДВОСТОРОННІХ ЕКОНОМІЧНИХ І ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИНАХ В АГРОПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ

На основі системного діалогу з українськими та європейськими стейкхолдерами агропродовольчого сектору були визначені такі критичні “вузькі місця”, які перешкоджають більш ефективному розвитку співпраці та інвестицій у цій сфері:

1. Регуляторне узгодження та доступ до ринку

Попри прогрес у наближенні до санітарних і фітосанітарних (SPS) та стандартів безпечності харчових продуктів ЄС у межах Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (DCFTA), залишаються значні прогалини в застосуванні стандартів, системах простежуваності, захисті добробуту тварин та регулюванні пестицидів. Складність і постійна еволюція регламентів ЄС, а також високі стандарти створюють труднощі з дотриманням вимог для українських виробників і експортерів (особливо МСП), а з іншого боку, – ставлять під тиск конкурентоспроможність виробників ЄС.

2. Військові ризики, низький рівень верховенства права, повільні дозвільні процедури та нерозвинений проєктний портфель

Війна продовжує створювати інвестиційну невизначеність через ризики фізичної безпеки та пошкоджену інфраструктуру. Ненадійне виконання контрактів і повільні та непрозорі дозвільні процедури відлякують інвесторів з ЄС. Як наслідок, портфель агропродовольчих та інфраструктурних проєктів залишається обмеженим, особливо в галузях із тривалими періодами окупності та у виробництві сталих ресурсів.

3. Фрагментована інституційна координація у процесі адаптації українського законодавства до правової бази ЄС

Попри прогрес у рамках DCFTA та Угоди про асоціацію з ЄС, процес регуляторного узгодження в Україні стримується перетином повноважень, слабкою міжвідомчою координацією та відсутністю

ефективної вертикалі від центральних до місцевих органів влади в імplementації законодавства, узгодженого з ЄС. Це уповільнює гармонізацію законодавства та створює непередбачуваність для бізнесу та партнерів.

4. Обмежена логістична спроможність, несумісні митні системи, високі трансакційні витрати для експортерів та інвесторів

Обмежені логістичні можливості, пошкоджена війною інфраструктура та неуніфіковані митні системи – причина затримок і високих трансакційних витрат. Несумісність цифрових платформ і нерівномірність процедур на кордонах додатково знижують ефективність торгівлі та інвестиційну привабливість.

5. Фрагментована екосистема R&D та інновацій в Україні

Українська система досліджень і розробок у агропродовольчому секторі є хронічно недофінансованою, слабо інтегрованою з бізнесом і фрагментованою. Обмежена інтеграція до дослідницьких програм ЄС та регуляторні бар'єри для інновацій (наприклад, у сфері біопрепаратів чи цифрових інструментів) гальмують трансфер технологій і зменшують потенціал України як партнера з інновацій.

6. Обмежена інклюзія сільських, постраждалих від конфлікту, та малозабезпечених громад

Найвнірамкиспівпрацітаінвестиційні потоки часто зосереджуються у доступніших або вже розвинених регіонах, залишаючи поза увагою сільські, постраждалі від війни та малозабезпечені громади. Саме ці території мають найбільші прогалини в інфраструктурі та доступі до послуг, але водночас – значний агропродовольчий потенціал. Без цілеспрямованих зусиль щодо соціальної інклюзії та регіональної збалансованості

співпраця ЄС-Україна ризикує поглибити нерівності. Необхідний інклюзивний дизайн фінансових інструментів та пріоритетність таких громад у проектному фінансуванні.

7. Слабке планування та інтеграція кліматичної адаптації

Попри високу вразливість України до кліматичних шоків, таких як посухи, нерівномірні опади та деградація ґрунтів, національне та секторальне планування досі не має комплексної стратегії адаптації. Більшість агропродовольчих проєктів не включають кліматичне моделювання ризиків чи показники стійкості, що зменшує їхню відповідність вимогам фінансування в рамках “Зеленого курсу” ЄС. Оскільки кліматичні ризики все частіше перетинаються з питаннями безпеки та продовольчого забезпечення, інтеграція адаптаційних заходів у всі рамки співпраці та інвестицій стане ключовою умовою стійкості двосторонніх відносин у майбутньому.

8. Дефіцит людського капіталу та невідповідність навичок

Війна посилила нестачу робочої сили у сільських районах, особливо серед молодих та кваліфікованих працівників. Паралельно, навички, необхідні для нових секторів, таких як цифрове сільське господарство, біотехнології та відновлювана енергетика, недостатньо відображені в українських аграрних освітніх і тренінгових програмах. Цей розрив гальмує впровадження технологій, обмежує інновації на рівні господарств та зменшує здатність України конкурувати на ринках продукції з доданою вартістю. Для подолання проблеми потрібні цільові програми з розвитку компетенцій та трансферу знань.

9. Дефіцит цифрової інфраструктури та несумісність даних

Цифровізація є ключовим чинником для систем простежуваності, кліматично

розумного землеробства та доступу до ринків. Проте багато сільських районів України все ще не мають належного рівня інтернет-з'єднання. Водночас українські цифрові платформи поки не гармонізовані з аграрними дата-системами ЄС, митними середовищами чи схемами е-сертифікації. Такі прогалини знижують ефективність, прозорість та інвестиційну привабливість по всьому агропродовольчому ланцюгу. Вирівнювання цифрової інфраструктури та стандартів є ключовим для інтеграції України до агроцифрової екосистеми ЄС.

10. Довіра ринку та бар'єри сертифікації для продукції з доданою вартістю

Попри зростання обсягів експорту, українські виробники стикаються з труднощами у завоюванні довіри та визнання на ринку ЄС для переробленої, органічної або преміальної харчової продукції. Бар'єрами є обмежені можливості сертифікації, низький рівень участі у європейських схемах якості (наприклад, PDO/PGI), а також недостатня підтримка брендингу. Це стримує розвиток експорту з вищою маржею та уповільнює перехід від сировинної торгівлі до торгівлі продукцією з доданою вартістю. Посилення інфраструктури якості та механізмів розвитку ринку стане ключем до відкриття нових можливостей.

РОЗДІЛ 5

СПІВПРАЦЯ ЄС–УКРАЇНА В АГРОПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ СПІЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ (COLLABORATIVE INVESTMENT TOOLKIT): ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ

1. Розширення інструментів страхування воєнних ризиків

- ▶ Масштабувати інструменти страхування воєнних ризиків за підтримки ЄІБ, ЄБРР або гарантій Європейської Комісії для інвестицій в агропродовольчу та зелену інфраструктуру.

2. Інструменти підтримки для сільського господарства на етапі вступу до ЄС

- ▶ Адвокатувати достроковий доступ до фінансування за моделлю IPARD, адаптованого до України.
- ▶ Інтегрувати соціальну інклюзію та регіональну збалансованість як горизонтальні критерії у такі інструменти, а також у механізми підготовки проєктів та розвиток кластерів.

3. Інвестиційні платформи, узгоджені із “Зеленим курсом”

- ▶ Створити Фонд сталого розвитку ЄС-Україна для залучення “зелених” фінансів в агропродовольчу сферу та біоекономіку.

4. Спрощення процедур для інвесторів

- ▶ Запровадити “єдине інвестиційне вікно” для проєктів публічно-приватного партнерства в агропродовольчій сфері зі статусом швидкого проходження (fast-track).
- ▶ Підтримати Україну у створенні Public-Private Project Facilities (PPFs) для формування інвестиційних проєктів в інфраструктурі, AgTech та відновлюваній енергетиці.

5. Інтеграція до стратегічних інструментів ЄС

- ▶ Включити Україну до Механізму критичної сировини та аграрної стійкості ЄС (EU Critical Raw Materials and Agri-Resilience Facility) для залучення інвестицій у стратегічні ресурси (наприклад: білкові культури, біоупаковка).

- ▶ Прискорити інтеграцію України до Єдиної системи обміну митними даними ЄС (EU Common Customs Data Exchange System) та Єдиного вікна для митниці (EU Single Window Environment for Customs).

6. Кластерна координація за напрямками переговорних розділів

- ▶ Розробити координаційні моделі, узгоджені з розділами переговорів про вступ (наприклад, «Безпечність харчових продуктів та SPS», «Клімат та агроекологія», «Митниця та торгівля»).
- ▶ Створити спільну робочу групу ЄС-Україна для гармонізації ветеринарного та фітосанітарного контролю з використанням експертизи EFSA.

7. Кліматично розумне сільське господарство

- ▶ Підтримати розробку національної стратегії кліматично розумного землеробства, інтегруючи моделювання кліматичних ризиків у проєктні портфелі для доступу до фінансування, узгодженого із “Зеленим курсом” та інструментами стійкості ЄС.

8. Розвиток людського капіталу

- ▶ Запустити спільні програми нарощування компетенцій ЄС-Україна у сфері цифрового сільського господарства, біоекономіки та кліматично розумних технологій, включно з професійною освітою та дорадчими сільськими службами, узгодженими з потребами вступу.

9. Цифрова інфраструктура та сумісність даних

- ▶ Інвестувати в цифрову сільську інфраструктуру та агродата-системи з фокусом на гармонізацію українських платформ із CAP Digital Monitoring, системами простежуваності та митної інтероперабельності ЄС.

10. Якість і сертифікація продукції з доданою вартістю

- ▶ Сприяти інтеграції України до схем якості та сертифікації ЄС (органічна продукція, PDO/PGI, GI), включно з підтримкою випробувальних лабораторій, органів сертифікації та брендингу для експорту з доданою вартістю.

11. Регіональні зелені інноваційні кластери

- ▶ Розвивати “зелені” інноваційні кластери біля транспортних вузлів (Одеса, Вінниця, Полтава) для залучення інвестицій ЄС у рослинні білки, AgTech, циркулярну біоекономіку та матеріали подвійного призначення.

12. Транскордонне та муніципальне партнерство

- ▶ Забезпечити участь прикордонних регіонів України у спільних проєктах із муніципалітетами чи кооперативами країн ЄС для пілотування “розумної” сільської логістики, спільного використання ресурсів або циркулярних агропродовольчих моделей у межах EUSBSR, Interreg та пілотних проєктів “Ініціативи трьох морів”.

